

УДК 338.4:636.4

© 2016

М.І. Ібатулін,

*кандидат
економічних наук*

*Національний
університет біоресурсів
і природокористування
України*

СВІТОВІ ТЕНДЕНЦІЇ ВИРОБНИЦТВА ПРОДУКЦІЇ СВИНАРСТВА

Мета. Розробка теоретичних положень і практичних рекомендацій щодо оцінки світових тенденцій виробництва продукції свинарства. **Методи.** Діалектичний метод наукового пізнання, аналізу і синтезу; системного узагальнення. **Результати.** Виділено характерні особливості світового ринку продукції свинарства: стан світової торгівлі свининою залежить від масштабів виробництва м'яса, рівня обсягів його переробки, а також переваг споживачів; розвиток цього ринку залежить від економічних та адміністративних заходів захисту внутрішнього ринку, санітарних норм, динаміки цін на зерно. **Висновки.** Лібералізація торгівлі та поліпшення технології вирощування свиней сприяли двократному збільшенню обсягів торгівлі в останні десятиліття, посиленню конкуренції на ринку та монополізації.

Ключові слова: виробництво, продукція свинарства, породи, м'ясо.

Постановка проблеми. Свинарство належить до найбільш економічно ефективних галузей тваринництва, що зумовлено біологічними особливостями тварин, зокрема високою продуктивністю та енергетичною цінністю виробленої продукції, короткими термінами виробництва поголів'я на забій, а також характеризується високою вимогливістю до кормів. Ця галузь тваринництва набула інтенсивного розвитку в Східній Азії (Китай), Європі, Америці. Очевидно, що найважливіші ареали свинарства тяжіють до густонаселених районів і промислових центрів, до місць вирощування й переробки зерна, а також м'ясопереробних підприємств.

В останнє десятиріччя світове виробництво свинини провідними національними виробниками збільшується, та за оцінками експертів, перевищує 110 млн т. Так,

світове виробництво свинини зростатиме в середньому на 2% щороку порівняно із досягнутим рівнем.

Матеріал і методика досліджень. У роботі застосовано діалектичний метод наукового пізнання, аналізу та синтезу; системного узагальнення.

Мета досліджень — розробка теоретичних положень і практичних рекомендацій щодо оцінки світових тенденцій виробництва продукції свинарства.

Основний матеріал досліджень. Нині у структурі світового виробництва м'яса частка свинини є найбільшою, та останнім часом стабілізувалася на рівні майже 40%. На другому місці — м'ясо птиці, частка якого у загальних обсягах виробництва становить близько 30%, яловичина — 25, баранина — 4,8, інші види м'яса — 1,8%.

За прогнозами експертів, до 2020 р. м'ясо птиці поступово відвоюватиме у свинини частку ринку, однак вона у найближчі роки залишиться на рівні 40%.

Протягом 2006–2013 рр. спостерігалось поступове нарощування обсягів світового виробництва свинини — у середньому в рік на 3,4%. Водночас виробництво м'яса птиці за цей період зросло більш як на 30 %, що призвело до зниження частки виробництва свинини від 40,6 у 2006 р. до 35,1% у 2013 р. Таку ситуацію можна пояснити технологічними й економічними перевагами виробництва м'яса птиці порівняно зі свининою, зокрема, високою окупністю вкладеного капіталу в галузь птахівництва, швидкості тварин тощо. У кінцевому результаті рівень цін на м'ясо птиці був нижчий ніж на продукти забою свиней, що призвело до зростання попиту, зокрема кінцевих споживачів — населення з низьким рівнем доходів.

Вирощування свиней у провідних країнах світу в основному зосереджено у фермерських господарствах, які ведуть свою діяльність як у межах інтегрованих структур, так і в індивідуальному порядку. Однак в останні роки через посилення процесів внутрішньогалузевої концентрації та спеціалізації свинарства у всіх економічно розвинених країнах спостерігається укрупнення господарств, що займаються вирощуванням свиней.

Так, у США вирощування й відгодівлю свиней ведуть традиційними методами на фермах, які виробляють власні корми, а також у великих спеціалізованих комплексах промислового типу. При цьому перша група виробників розміщена у так званому зерновому поясі, а друга — в зонах дефіциту свинини [1].

Великі ферми зазвичай забезпечують порівняно високий рівень інтенсивності за рахунок налагодженого ланцюга виробництва, а також довгострокових партнерських відносин із комбікормовими та м'ясопереробними компаніями. Важливу роль відіграють і договірні відносини з місцевими фермерами щодо оренди племінних свиноматок, а також спільної організації великих спеціалізованих підприємств-репродукторів з вирощування порослят і виведення чистопородного стада свиней м'ясного напрямку. На основі такого договору здійснюється постійний контроль діяльності фермера. При цьому сільськогосподарські товаровиробники отримують матеріальну та виробничу

підтримку, а також наукове консультування з вирощування сільськогосподарських тварин. Усі витрати компанія відшкодовує із загальної виручки фермера за визначений у межах договору період.

Перевезення свиней у провідних країнах світу організовано за допомогою спеціалізованого автомобільного транспорту. Так, у Данії, Нідерландах, США транспортування здійснюється спеціалізованими транспортними компаніями, які укладають договори з виробниками на довгостроковій основі. Зазначимо, що в окремих країнах транспортуванням займаються переробні підприємства, які утримують спеціалізований транспортний парк або із залученням послуг спеціалізованих транспортних компаній.

У більшості індустріально розвинених країн значна роль у виробництві свинини належить невеликим сільськогосподарським товаровиробникам. Так, у Китаї понад 90% від усього обсягу виробляється невеликими господарствами, які утримують не більше 3-х свиноматок на домогосподарство. У Польщі на частку фермерських господарств припадає 70% поголів'я, в Угорщині — близько 50%.

Дослідженням встановлено, що у світовому виробництві свинини домінують такі країни як Китай, США, Канада, Бразилія та країни ЄС, на які, зокрема, припадає три чверті світового експорту цієї продукції. Зазначимо, що інтенсивний тип розвитку свинарства у цих країнах визначається дієвою державною політикою щодо підтримки розвитку як м'ясного виробництва, так і аграрного сектору загалом. Очевидно, що у більшості країн державна фінансова допомога у вирощуванні свиней надається з метою забезпечення населення свининою за доступними цінами, а також передбачає при цьому прибутковість товаровиробників для забезпечення розширеного відтворення.

Виділимо характерні особливості світового ринку продукції свинарства: стан світової торгівлі свининою залежить від масштабів виробництва м'яса, рівня обсягів його переробки, а також переваг споживачів; розвиток цього ринку залежить від таких обмежувальних факторів, як економічні та адміністративні заходи захисту внутрішнього ринку, санітарні норми, динаміки цін на зерно; лібералізація торгівлі та поліпшення технології вирощування свиней сприяли 2-кратному збільшенню обсягів торгівлі

в останні десятиліття; посилення конкуренції на ринку та монополізації.

Вивчення кон'юнктури світового ринку свинини дало змогу встановити його відносну стабільність. Так, свиначство розвивалося досить стабільно в умовах зростання світового споживання, зростання купівельної спроможності населення, незважаючи на спалахи хвороб тварин, швидкого підвищення цін на енергоносії та корми. Так, починаючи з 2009 р. кризові явища впливали на розвиток ринку свинини, зокрема: виробничі відносини зазнали впливу кризи не тільки в сегменті міжнародної торгівлі, а й у взаємовідносинах переробних підприємств із сільськогосподарськими товаровиробниками. На подальший розвиток економічних відносин вплинули готовність банківської системи до фінансування інвестиційних проектів у тваринництві, а також ряд прийнятих державами заходів для підтримки й розвитку даного сектору.

Так, у світі в 2013 р. було вироблено 112,3 млн т свинини, що на 4,6% більше порівняно з 2010 р. Зазначимо, що у 2013 р. 7 країн забезпечили 72% обсягів світового виробництва свинини (Китай, США, Німеччина, Іспанія, Бразилія, В'єтнам, Російська Федерація). Світовим лідером у виробництві свинини є Китай. У 2013 р. ця країна виробила 53,8 млн т, або 47,9% від світового виробництва свинини. Країни ЄС виробляють 19,5% світового обсягу свинини, або 21,9 млн т, США — 8,8%, або 9,9 млн т. Зазначимо, що у 2013 р. Україна посіла 24-те місце у світі з виробництва свинини. Так, виробництво свинини в Україні у 2013 р. зросло на 18,5% порівняно з 2010 р. і становило 748 тис. т у живій вазі.

Виробництво свинини в Китаї, на який припадає близько половини всього світового випуску, в 2013 р. порівняно з 2012 р. зросло на 2,8 % і досягло максимальної позначки. Низькі темпи збільшення виробництва зумовлені, насамперед, низькою динамікою попиту, що, у свою чергу, пов'язано з уповільненням економічного зростання. До того ж подорожчання кормів негативно позначається на ефективності сектору. У 2012 р. через низькі ціни на свиней дещо загальмувався процес його технічного переоснащення, збереглися тенденції до витіснення невеликих підприємств з ринку. У зв'язку з цим у 2013 р. зафіксовано незначний, ніж у попередні роки, приріст поголів'я

і лише невелике збільшення забою тварин. Водночас, у Китаї показники продуктивності свиней є середніми, які мають тенденцію до росту, оскільки спостерігається збільшення кількості інноваційних сучасних ферм, чому сприяла також державна підтримка галузі керівництвом країни.

Установлено, що Китай за останні роки залучив у сферу виробництва кращі породи свиней, імпортовані з США (дюрок, йоркшир, гемпшир) та інших країн (велика біла, ландрас та ін.), схрещування яких із місцевими китайськими дало гібриди, які поєднують цінні якості китайських свиней (молочність, багатоплідність, можливість використання рослинних кормів) зі швидкістю і м'ясністю кращих світових порід свиней [3].

Наступним потужним виробником свинини є Бразилія. Так, виробництво свинини в цій країні у 2013 р. знизлося на 1,3% проти 2012 р. та на 0,5% до 2005 р. Ця обставина зумовлена істотним зростанням цін на фуражне зерно порівняно із підвищенням цін на свинину, що призвело до зниження ефективності бразильського свиначства. З огляду на це уряд країни почав субсидувати проведення зернових аукціонів, передбачено подовження термінів погашення кредитів і введено тимчасові податкові пільги для виробників [4].

Потужним виробником свинини у світі є Росія, яка у 2013 р. збільшила обсяги виробництва її більш як на 10%. Основними факторами стимулювання розвитку свиначства стали низькі ціни на зерновий фураж, а також дієва державна підтримка. Як результат, високоспеціалізовані агропідприємства з виробництва продукції свиначства завдяки державній підтримці продовжують нарощувати обсяги виробництва, дрібні — через низьку ефективність виробництва та епідемію африканської лихоманки свиней зазнали збитків і змушені залишити ринок. Установлено, що обсяги виробництва свинини в країнах ЄС у 2013 р. знизлися на 1,3% порівняно із 2012 р. Така ситуація зумовлена підвищенням цін на корми, проте ще однією важливою причиною стало посилення ветеринарно-санітарних вимог до утримання свиней. Необхідність дотримання відповідності цим вимогам зумовили реструктуризацію сектору, внаслідок чого найменш продуктивні ферми згорнули діяльність. Зазначимо, що темпи відтворення

поголів'я свиней у країнах ЄС залишилися стабільними, однак подорожчання кормів призвело до зменшення забійної ваги тварин.

Установлено, що у 2013 р. виробництво свинини в США скоротилося на 0,5% порівняно із 2012 р. В умовах підвищення вартості кормів виробники намагаються мінімізувати витрати, що призвело до зниження виходу поросят у розрахунку на свиноматку, зменшення забійної ваги свиней.

Обсяги виробництва свинини в Канаді у 2013 р. зменшилися на 0,5%, оскільки висока вартість кормів і зниження попиту на свиней з боку США негативно позначилося на позитивній тенденції зростання галузі, яка спостерігалася на початку 2012 р.

Зазначимо, що середня вага дорослої свині в Канаді становить 129 кг, у США — 135 кг. Відомо, що товарне свинарство США представлено переважно помісними та гібридними тваринами. У племінній роботі провідне місце відводиться таким місцевим породам, як дюрок, ландрас, гемпшир. Поліпшенням продуктивних характеристик займаються спеціальні станції шляхом оцінювання кнурів за якістю потомства та відбору високопродуктивних.

Водночас ведеться робота з концентрації та спеціалізації свинарських ферм. За 15-річний період загальна кількість свиноферм скоротилася на 15 %, при цьому збільшилася кількість тварин на укрупнених фермах. У Канаді 54 % господарств працюють за циклом виробництва, які забезпечують до 80 % забійного поголів'я. На репродуктори з вирощування поросят до 20 кг припадає 8%, відгодівельні — 19%.

Слід зазначити, що свинарство США, Канади, Німеччини, Нідерландів, Великої Британії та ін. країн розвивається в умовах високого рівня забезпеченості кормами при постійному поліпшенні раціонів шляхом збалансування кормосумішей за рівнем протеїну та енергії, а також уведення вітамінних добавок, мікроелементів, амінокислот, антибіотиків. Для годівлі свиней використовують концентровані корми.

Заслуговує на увагу досвід розвитку свинарства у Мексиці, де державна підтримка товаровиробників компенсувала подорожчання кормів, а виробництво свинини в 2013 р. проти 2012 р. збільшилося на 3,6%. Фермери, які займаються розведенням свиней, продовжують підвищувати

продуктивність тварин шляхом упровадження інноваційних технологій розведення тих порід, які краще адаптовані до місцевих умов, а також запровадження сучасних технологій менеджменту, за одночасного нарощування поголів'я свиней.

Становить інтерес для вітчизняної практики організація виробництва свинини в Республіці Корея, де обсяги виробництва зростають на 2,5% через доступні ціни на фуражне зерно. Проте через запровадження норм, що регулюють розміщення тваринницьких господарств, вимог до утримання тварин, утилізації гною, вакцинації від хвороби на ящури стримувалося подальше збільшення обсягів виробництва продукції свинарства [10].

Зазначимо, що практично у всіх провідних країнах, на відміну від України, функціонує багаторівневий канал просування продукції від виробника до споживача. Ланцюжок просування включає в себе: транспортування, аукціон, бійню, переробне підприємство, велику оптову компанію, роздрібну торгівлю.

Водночас значні зміни у збуті продукції свинарства відбулися протягом останніх 20-ти років. З одного боку, ця система удосконалювалася в напрямку розширення прямих зв'язків, що мінімізувало кількість проміжних торговців. З другого, значні зміни відбулися у ранжуванні пріоритетності каналів. Нині підвищилася роль збуту свиней у формі контрактації сільських товаровиробників з промислово-торговими фірмами і фермерською кооперацією, при цьому частка продажів продукції через оптові ринки й аукціони відчутно знизилася. Однак саме поточний рівень цін на оптових ринках є головним орієнтиром при встановленні контрактних розцінок і підтримуваних державою гарантованих цін [5].

Контрактні відносини між учасниками агропродовольчого ланцюга доволі є різні в кожній країні і залежать від таких чинників — умов збуту, форми економічного стимулювання та кількості учасників. При цьому обов'язковими для всіх видів контрактів є визначення обсягу виробленої продукції, терміни поставки, ціна та способи реалізації. За порушення цих умов у контракті визначається покарання у вигляді штрафних санкцій. У багатьох договорах додатково обумовлюються: розміри фермерських господарств, умови постачання

засобів виробництва, особливості кредитного обслуговування. У Великій Британії особливо поширені контракти з так званою рухомою ціною, яку розраховують залежно від ринкового курсу і вона змінюється щомісяця. За умовами такого договору при калькуляції ціни на свинину ціни на корми не індексуються. У Нідерландах більшість контрактів укладаються в середньому на 3 роки з гарантованою мінімальною ціною та зумовленою забійною масою свиней 80–85 кг.

Працюючи за контрактною системою фермер часто втрачає свою економічну самостійність, забезпечуючи повне прийняття вимог вертикально інтегрованого об'єднання, утвореного із комбікормового, переробного і торгових підприємств. У зв'язку з цим

у багатьох країнах діють фермерські кооперативи, які допомагають сільськогосподарським товаровиробникам набути реальної економічної сили. Виступаючи інструментом антимонопольного впливу вони формують альтернативні канали збуту продукції свинарства. Кооперативи мають право самостійно встановлювати розрахункові ціни на продукцію та засоби виробництва, ветеринарні послуги тощо. Зазвичай вони формують штат менеджменту, можуть змінювати ціну реалізації кінцевої продукції свинарства та ін. За угодою із галузевими кооперативами також вирішується питання на рівні урядових органів, саме через них розподіляються надані державою кредити та субсидії.

Висновки

Узагальнення галузі свинарства в окремих країнах світу дає можливість зробити такі висновки.

По-перше, ринок свинини — це один з основних секторів агропродовольчого ринку будь-якої країни. Обсяги пропозиції продукції свинарства та попиту на неї залежать від розвитку агропродовольчого виробництва у кожній країні, а також від оптимального поєднання заходів державного регулювання та ринкового саморегулювання,

соціально-економічного стану країни.

По-друге, високі показники виробництва і споживання у провідних країнах світу, таких як США, ЄС та інших забезпечується в основному за рахунок дієвої аграрної політики держав, яка передбачає активну участь їх не тільки у зовнішньоекономічній діяльності, а й вирішує питання продовольчої безпеки кожної країни. На сучасному етапі, незважаючи на кризову ситуацію, світове виробництво свинини має тенденцію до стійкого зростання.

Бібліографія

1. Папцов А.Г. Организационно-экономические и экологические проблемы мирового свиноводства//А.Г. Папцов//Аграрная Россия. — 2006. — № 3. — С. 14–17.
2. Воскресенский С.Б. Пути повышения эффективности свиноводства и производства высококачественного мяса/С.Б. Воскресенский, Ю.В. Татулов, И.С. Сусь//Все о мясе. — 2006. — № 4. — С. 25–28.
3. Немийский С. Экономические аспекты производства свиней на откорме в современных рыночных условиях/С. Немийский, В. Пжыбыльский//Эффективное тваринництво. — 2007. — № 2. — С. 23.
4. Павлов А.А. Межхозяйственная кооперация в свиноводстве и ее экономическая эффективность//А.А. Павлов, Н.А. Душкина, А.А. Павлов//Экономика с.-х. и перерабатывающих предприятий. — 2008. — № 4. — С. 55–57.

5. Гэдд Джон. О чем не говорится в учебниках.../Джон Гэдд//Животноводство России. — 2009. — № 2. — С. 43–47.
6. Копитець Н. Ринок свинини: реалії та можливості/Н. Копитець//Мясной бизнес. — 2010. — № 6. — С. 80–83.
7. Рибалко В. Наукові аспекти розв'язання проблеми дефіциту свинини в Україні/В. Рибалко//Тваринництво України. — 2006. — № 2. — С. 2–5.
8. Святківська Е. Мясные перспективы/Е. Святківська//Мясной бизнес. — 2008. — № 7. — С. 114–119.
9. Шацький В.В. Особливості розвитку свинарства та вівчарства в Україні/В.В. Шацький, С.М. Коломієць//Праці Таврійського держ. агро-технолог. ун-ту: наук. фахове видання. — Мелітополь, 2008. — Вип. 8, Т. 8. — С. 123–128.

Надійшла 04.12.2016.